

Nr 291.

Ankom till riksdagens kansli den 7 december 1945 kl. 12 m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1945/46 gjorda framställningar om anslag till fångvården m. m.

(3:e avd.)

1:o) **Inköp av jordbruksinventarier m. m. för fångkolonier.** I propositionen nr 334 har Kungl. Maj:t (bilaga 1, punkt 2, s. 6 och 7 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över justitiedepartementens ärenden för den 19 oktober 1945) föreslagit riksdagen att till Inköp av jordbruksinventarier m. m. för fångkolonier å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1945/46 anvisa ett reservationsanslag av 280 000 kronor.

Kungl. Maj:ts förslag avser anskaffande av inventarier för sju fångkolonier. Frågan om förvärvande av dessa kolonier behandlas i förevarande proposition å s. 71—77.

Vid anmälan av sistnämnda fråga om förvärv av fångkolonier anför *departementschefen* följande (s. 75—77).

Det förslag till ändrad lagstiftning i fråga om verkställigheten av frihetsstraff och frihetsberövande straffrättsliga skyddsåtgärder som nu förelagts riksdagen till antagande förutsätter för sitt genomförande en viss omläggning av fångvårdens nuvarande anstaltsväsende. Enligt förslaget skall cellstraffet i princip avskaffas till förmån för en vidgad gemensamhet mellan de intagna under både arbetstid och fritid. I betydande utsträckning skall fångklientelet omhändertagas för vård å öppna anstalter i stället för slutna sådana. Strafflagberedningen, vars betänkande i ämnet i allt väsentligt ligger till grund för förslaget, har i betänkandet utförligt redogjort för den omorganisation av fångvårdens anstaltsväsende, som bleve en följd av den föreslagna reformen. Därutinnan har beredningen förutsatt, att åtskilliga av de nuvarande fångvårdsanstalterna skulle nedläggas samt ersättas av dels nyuppförda anstalter av en typ, som väsentligt skiljer sig från den nu vanliga fångsetypen, och dels fångkolonier av samma slag, som i viss utsträckning ingår i den nuvarande anstaltsorganisationen, varjämte beredningen ifrågasatt att i mindre omfattning provisoriska förläggningar kunde tagas i anspråk för täckande av fångvårdens utrymmesbehov.

Vid remiss till lagrådet av det inom justitiedepartementet upprättade förslaget till ny verkställighetslagstiftning har jag uttalat min principiella anslutning till den av beredningen föreslagna omorganisationen av fångvårdens

anstaltsväsende. Jag har emellertid tillika framhållit, att denna omorganisation givetvis icke kan föreligga färdig till den 1 juli 1946, då den nya lagstiftningen föreslagits skola träda i kraft, utan att under en övergångstid anstalterna finge erhålla en mera provisorisk karaktär för att efter hand förbättras. Frågan om uppförandet av nya anstalter för fångvårdens räkning förutsätter mera ingående överväganden och undersökningar innan förslag härutinnan kunna framläggas. Med hänsyn härtill låter det sig icke heller för närvarande avgöra huru stora belopp som kunna erfordras för dylikt ändamål. Jag vill anmärka, att de erfarenheter som göras under den nya lagstiftningens tillämpning givetvis kunna komma att påverka såväl frågan om behovet av nya anstalter som dessa anstalters närmare utformning. I detta sammanhang vill jag också påpeka, att det vid en blivande straffsystemsreform kan visa sig önskvärt att specialanstalter för särskilda grupper av intagna anskaffas. Med hänsyn till nu angivna förhållanden läser en viss försiktighet vara påkallad i fråga om nybyggnadsverksamheten på förevarande område.

För den föreslagna verkställighetsreformens genomförande är det emellertid nödvändigt att fångvårdens behov av öppet anstaltsutrymme tillgodoses före den nya lagstiftningens ikraftträdande. Såsom jag anförde vid lagrådsremissen av förslaget till ny verkställighetslag synes detta böra ske genom anskaffande av ett antal kolonier utöver de redan befintliga fångkolonierna. Dessa senare äro — om man bortser från den provisoriska förläggningen i Stöpsjön, där fångarna sysselsättas med vägarbete — samtliga lantgårdar som förvärvats eller arrenderats för fångvårdens räkning. De å kolonierna intagna sysselsättas med jordbruks- och skogsarbete, nyodlingsföretag och enklare grov- och gårdssnickeri. I viss omfattning har de intagnas arbetskraft utnyttjats vid reparations- och ombyggnadsarbeten som ansetts nödiga för respektive egendomars användande såsom fångkolonier.

De ytterligare kolonier som nu erfordras synas böra anskaffas på liknande sätt. Det torde kunna anförtros fångvårdsstyrelsen att göra de förberedande undersökningar och föra de förhandlingar som erfordras för fångvårdens övertagande av de egendomar som komma i fråga. Styrelsen synes därvid böra beakta att, på sätt jag anförde vid framläggande av förslaget till verkställighetslag, de nya kolonierna böra i större utsträckning än strafflagberedningen tänkt sig förses med verkstäder. Det kan sålunda befinnas ändamålsenligt att förvärva en mindre egendom, som lämpar sig för sådant ändamål, hellre än en större jordbruksegendom. En ägovidd, som är tillräcklig och lämpad såsom fritidsområde för de intagna, bör emellertid städse tillhöra egendomen. Särskild vikt bör fästas vid att å egendomen befintliga åbyggnader äro av tillräcklig storlek för att utan betydande nybyggnadsarbeten medgiva omhändertagande av ett tillräckligt antal fångar. Möjligheterna att bereda tjänstebostäder åt personalen vid de nya anstalterna utan att nybyggnad för sådant ändamål behöver tillgripas bör jämväl beaktas. Rörande belägenheten av de nya anstalterna har jag tidigare anförde, att de böra vara belägna ej alltför avlägset från Stockholm, Malmö, Göteborg och Härnösand för att i administrativt hänseende kunna knytas till därvarande centralfängelser.

Under förutsättning att det genomsnittliga platsantalet å kolonierna kommer att uppgå till 30, torde sju nya kolonier böra finnas tillgängliga den 1 juli 1946. Det torde bliva nödvändigt att förvärva en del av dessa genom köp av lämpliga egendomar. För ändamålet torde ett särskilt anslag böra anvisas å tilläggsstat till riksstaten för innevarande budgetår. Med hänsyn till frågans läge synes önskvärt, att köpen skola kunna avslutas utan riksd-

gens prövning i varje särskilt fall. För inköp bör emellertid fordras särskilt beslut av Kungl. Maj:t.

I fråga om det erforderliga anslagets storlek må erinras, att fångvårdsstyrelsen, såsom framgår av det följande, i samband med framställning om förvärv av koloniegondomar, närmast avsedda för förvarade och internerade, räknat med en genomsnittlig köpeskilling av 75 000 kronor. Enahanda genomsnittliga köpeskilling synes mig böra beräknas för de här ifrågasatta koloniegondomarna. Om förslagsvis fyra kolonier behöva inköpas, skulle den sammanlagda inköpssumman alltså belöpa sig till 300 000 kronor. Övriga kolonier torde kunna anskaffas genom arrendering.

Å de kolonier, som i enlighet med det anförda anskaffas för genomförande av straffverkställighetsreformen, torde vissa byggnadsarbeten bliva ofrånkomliga. Erforderliga reparations- och ombyggnadsarbeten torde emellertid i regel icke vara av den trängande beskaffenhet, att de behöva vara färdigställda till den 1 juli 1946. Det kan anmärkas, att i den mån dylika arbeten krävas, det synes lämpligt att i görlig mån anlita fångarbetskraft vid deras utförande på samma sätt som tidigare skett. De goda arbetstillfällen som därigenom yppas böra tillvaratagas. På samma sätt kan det befinnas ändamålsenligt att i viss omfattning anlita fångarbetskraft för eventuellt nyuppförande av ekonomibyggnader, personalbostäder m. m. Frågan i vad mån det är oundgängligen nödvändigt att redan vid reformens ikraftträdande ha färdigställt dylika nybyggnader kan icke avgöras förrän det visat sig i vad mån behov därav föreligger å de för koloniändamål inköpta egendomar. Detsamma torde gälla beträffande uppförande av verkstadslokaler eller dylikt å kolonier, som avses skola inrättas, helt eller delvis, för hantverks- eller verkstadsdrift. Anslag för sådana byggnadsändamål som nu nämnts torde fördenskull få äskas i senare sammanhang.

För fyra av de sju kolonier, vilka ansetts böra finnas tillgängliga den 1 juli 1946, har alltså beräknats en genomsnittlig köpeskilling av 75 000 kronor, medan återstående tre kolonier förutsatts kunna anskaffas genom arrendering. Till grund för beräkning av medelsbehovet för inventarieanskaffning har lagts ett belopp av 40 000 kronor för envar av de sju kolonierna. Sistnämnda belopp beräknas motsvara medelsbehovet för varje för jordbruksdrift avsedd koloni. Anskaffningen av maskinell utrustning för de kolonier, som skola utrustas med verkstadslokaler antages visserligen komma att föranleda ett större medelsbehov. Innan en närmare uppskattning härav kan ske har tills vidare dock räknats med samma behov av inventarier till samtliga kolonier.

I detta sammanhang må slutligen omnämnas, att Kungl. Maj:t i förevarande proposition (s. 84 och 85) äskat ett anslag av 250 000 kronor för sådana moderniseringsarbeten å äldre fångvårdsanstalter, som omedelbart föranledas av straffverkställighetsreformen.

Kungl. Maj:ts förslag till ändrad lagstiftning i fråga om verkställigheten av frihetsstraff och frihetsberövande straffrättsliga skyddsåtgärder har numera i de hänseenden, som äro av betydelse i förevarande frågor, antagits av riksdagen (första lagutskottets utlåtande nr 52). Genomförandet av detta beslut förutsätter en viss omläggning av fångvårdens nuvarande anstaltsväsende i form av nybyggnad av anstalter, utbyggnad av det kolonisystem,

Utskottet.

som för närvarande finnes, och moderniseringsarbeten å äldre fångvårdsanstalter. Det är endast sistnämnda två frågor om utbyggnad av kolonisystemet och modernisering av äldre fångvårdsanstalter, vilka i den nu ifrågavarande propositionen till viss del underställts riksdagens prövning. Utskottet har ej funnit anledning till erinran mot vad departementschefen i dessa hänseenden anfört och tillstyrker, att ett belopp av 280 000 kronor anvisas till inventarieanskaffning, ett belopp av 300 000 kronor till förvärv av fångkolonier samt ett belopp av 250 000 kronor till modernisering av vissa äldre fångvårdsanstalter. Beträffande de två sistnämnda posterna gör utskottet hemställan under punkterna 4:o) och 6:o) nedan. Här hemställer utskottet,

att riksdagen må till *Inköp av jordbruksinventarier m. m. för fångkolonier* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1945/46 under andra huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 280 000 kronor.

2:o) **Inköp av jordbruksinventarier m. m. för kolonier till säkerhetsanstalter.** Kungl. Maj:t har (punkt 3, s. 7 och 8) föreslagit riksdagen att till *Inköp av jordbruksinventarier m. m. för kolonier till säkerhetsanstalter* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1945/46 anvisa ett reservationsanslag av 80 000 kronor.

Genom kungörelse den 22 juni 1945 (nr 468) har Kungl. Maj:t förordnat, att 1937 års lag om förvaring och internering i säkerhetsanstalt skall träda i kraft med ingången av år 1946. Lagens ikraftträdande beräknas medföra behov av anskaffande av ytterligare anstalter för förvaring av män, som ådömts förvaring och internering.

Frågan om förvärv av kolonier till säkerhetsanstalter behandlas i förevarande proposition i bilaga 11 under punkten 2 (s. 77—84). Av den där lämnade redogörelsen framgår, att *strafflagberedningen* i sitt den 14 november 1944 avgivna betänkande framlagt förslag i sådant hänseende. Efter förnyad utredning har jämväl *fångvårdsstyrelsen* avgivit förslag i ärendet.

Departementschefen har för egen del anfört följande (s. 82—84).

Genom ikraftträdandet av 1937 års lagstiftning om förvaring och internering i säkerhetsanstalt komma förutsättningarna för ådömande av förvaring och internering att utvidgas, varför man måste räkna med att ett ökat antal personer komma att dömas till sådant omhändertagande i stället för straff. Det hittillsvarande behovet av platser för förvarade och internerade har kunnat tillgodoses genom anlitande av vårdanstalterna å Hall och i Norrköping för det manliga klientelet och en särskild avdelning vid centralfängelset i Växjö för kvinnliga förvarade och internerade. I fråga om kvinnorna torde den nya lagstiftningens ikraftträdande icke medföra något ökat platsbehov. Vad åter angår de manliga förvarade och internerade har under den senaste tiden det tillgängliga platsutrymmet varit till fullo utnyttjat, och en tydlig tendens till stegring av antalet förvarings- och interneringsfall har gjort sig märkbar. Enligt vad interneringsnämnden uttalat torde detta icke få betraktas såsom enbart en kristidsföreteelse. Med hänsyn härtill måste åt-

gårder vidtagas för att tillgodose det platsbehov som kan förväntas uppkomma efter den nya lagens ikraftträdande. Vid avgörande av frågan på vilket sätt detta lämpligen bör ske måste hänsyn tagas såväl till förvarings- och interneringsklienteletets storlek som till dess beskaffenhet.

I förstnämnda hänseende har strafflagberedningen i sitt betänkande angående verkställigheten av frihetsstraff m. m. beräknat, att utrymmesbehovet efter ikraftträdandet av 1937 års lag skulle stiga till omkring 350 platser samt att man dessutom borde räkna med att under lagens tillämpning ytterligare ett 50-tal platser kunde bli erforderliga. I fråga om det första året har beredningen ansett att omkring 270 platser skulle behövas. Fångvårdsstyrelsen har för sin del funnit sig böra räkna med att intill den 1 juli 1946 245 platser skulle vara tillräckliga, medan under budgetåret 1946/47 enligt styrelsens mening 300 platser bleve erforderliga. Med hänsyn därtill att verkningarna av den nya lagstiftningen icke omedelbart göra sig kännbara synas mig dessa fångvårdsstyrelsens beräkningar kunna godtagas.

I fråga om förvarings- och interneringsklienteletets beskaffenhet torde, såsom strafflagberedningen framhållit, ikraftträdandet av 1937 års lag komma att medföra en viss förskjutning inom klientelet. Sålunda torde ett icke obetydligt antal lindriga fall komma att dömas till förvaring. Beaktas bör vidare, att de under innevarande år genomförda ändringarna i strafflagens tillräknelighetsbestämmelser torde komma att medföra att en del psykiskt abnorma brottslingar, vilka enligt tidigare praxis pläгат straffriförklarats, i stället komma att dömas till förvaring. Överhuvud taget torde klientelet komma att få en mera skiftande sammansättning än tidigare, varigenom behovet att kunna på lämpligt sätt differentiera detsamma ökas.

Vid tillkomsten av 1937 års förvarings- och interneringslagar avsågs att det framtida platsbehovet för förvarade och internerade skulle tillgodoses genom en utbyggnad i två etapper av vårdanstalten å Hall. Sedan första etappen i denna utbyggnad färdigstälts, har på grund av det statsfinansiella läget fullföljandet av den ursprungliga planen fått anstå. Strafflagberedningen har nu förklarats sig anse, att Hallanstalten icke borde utbyggas ytterligare utan att det behövliga anstaltsutrymmet borde anskaffas genom att inrätta ett flertal anstalter, av vilka en del borde vara öppna. Till denna tanke vill jag uttala min anslutning. Behovet av ökad differentiering av de förvarade och internerade synes kunna bättre tillgodoses genom att flera smärre anstalter tagas i bruk än genom en ytterligare utbyggnad av Hall. I enlighet med de synpunkter på frågorna om verkställande av straff och andra frihetsberövande åtgärder, som beredningen i nämnda betänkande framfört och till vilka jag i annat sammanhang uttalat min principiella anslutning, torde vidare anstalterna för förvarade och internerade i viss omfattning böra erhålla en öppen karaktär. Därvid synes lämpligt att, såsom beredningen och fångvårdsstyrelsen föreslagit, det öppna anstaltsutrymmet anskaffas genom inrättande av kolonier. För tillgodoseande av behovet av slutet anstaltsutrymme torde straffängelset i Karlstad — som tidigare använts såsom interneringsanstalt — lämpligen kunna tagas i anspråk såsom säkerhetsanstalt enligt den nya lagen. Till Karlstadsfängelset äro för närvarande förlagda en tvångsarbetsanstalt och en alkoholistanstalt för kvinnor, båda av provisorisk natur och avsedda för det klientel som tidigare omhändertagits å motsvarande anstalter i Landskrona. Detta klientel torde tills vidare, i avbidan på dess återflyttande till anstalt under socialdepartementet, kunna omhändertagas å annan fångvårdsanstalt.

Genom ianspråktagande av Karlstadsfängelset såsom säkerhetsanstalt skulle enligt vad fångvårdsstyrelsen beräknat för förvarade och internerade

finnas 170 slutna och 35 öppna platser. Det återstående platsbehovet för tiden fram till den 1 juli 1946, 40 platser, har styrelsen i enlighet med vad beredningen förutsatt föreslagit skola anskaffas genom förvärv av två kolonier, anslutna till anstalterna i resp. Norrköping och Karlstad. Emot detta förslag synes mig intet vara att erinra. Vidkommande frågan om tillgodoseende av platsbehovet för tiden efter den 1 juli 1946 är jag ense med fängvårdsstyrelsen om att detta i viss utsträckning bör ske genom anskaffande av kolonier, medan jag är mera tveksam beträffande lämpligheten att taga rannsakningshäktet i Hudiksvall i anspråk såsom säkerhetsanstalt. Sistnämnda spörsmål torde kräva ytterligare övervägande. Jag vill anmärka, att med hänsyn till den ifrågasatta straffverkställighetsreformen fångvårdens anstaltsväsende kan komma att undergå en genomgripande omdaning. I samband därmed kan frågan om eventuellt uppförande av en ny, slutna anstalt för förvarade och internerade komma under omprövning.

I enlighet med fängvårdsstyrelsens förslag förordar jag sålunda, att för tillgodoseende av platsbehovet för förvarade och internerade för tiden fram till den 1 juli 1947 för fångvårdens räkning anskaffas fyra kolonier. Såsom styrelsen anfört torde medel böra anvisas för inköp av två av dessa kolonier medan de övriga torde, såsom fångvårdsstyrelsen förutsatt, kunna anskaffas genom arrende. På sätt styrelsen uttalat torde skäl tala för att förvärven icke bindas vid förutsättningen att kolonien skall användas för förvarade och internerade, då redan befintliga kolonier för vanligt fångförvar eventuellt kunna tagas i anspråk för detta ändamål, om i stället en nyförvärd koloni användes för det senare ändamålet.

På grund av vad sålunda anförts är det av vikt att utan längre tidsutdräkt kunna inköpa för koloniändamål lämpliga egendomar. Då säljare av fastighet ofta kräver ett snabbt avgörande för att köp skall kunna komma till stånd, skulle, såsom även erfarenheten visat, ett ekonomiskt fördelaktigt köp kunna gå om intet, därest frågan först skulle underställas riksdagens prövning. I enlighet med fängvårdsstyrelsens förslag synes därför ett särskilt anslag för ändamålet böra anvisas å tilläggsstat till riksstaten för innevarande budgetår. För inköp bör erfordras beslut av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall.

Vid bestämmande av anslaget storlek har fängvårdsstyrelsen med ledning av hittills gjorda erfarenheter rörande förvärv av koloniegendomar för fångvårdsändamål räknat med en genomsnittlig köpeskilling av 75 000 kronor. Häremot har jag ej funnit anledning till erinran. Till jämförelse må nämnas, att egendomen Lockerud i Skaraborgs län, inköpt enligt beslut av 1944 års riksdag, förvärvats för en köpeskilling av 75 500 kronor och egendomen Sörbyn i Västerbottens län, inköpt enligt beslut av årets riksdag, för en köpeskilling av 60 000 kronor.

Medan alltså för förvärv av vardera av två kolonier beräknats ett belopp av 75 000 kronor har för inköp av inventarier till vardera kolonien beräknats 40 000 kronor, varav 25 000 kronor avse jordbruksinventarier och 15 000 kronor inventarier m. m. till expedition, intagnas bostadsrum och kök m. m.

Utskottet.

Kungl. Maj:ts förslag i fråga om inköp av jordbruksinventarier m. m. för kolonier till säkerhetsanstalter och förvärv av dylika kolonier föranleda ej erinran från utskottets sida. Utskottet tillstyrker alltså att till ifrågavarande ändamål anvisas 80 000 kronor och 150 000 kronor. Beträffande sistnämnda

medelsanvisning gör utskottet hemställa under punkten 5:o) nedan. Här hemställer utskottet,

att riksdagen må till *Inköp av jordbruksinventarier m. m. för kolonier till säkerhetsanstalter* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1945/46 under andra huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 80 000 kronor.

3:o) **Inköp av möbler m. m. för fångvårdens sinnessjukavdelningar.** Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts förslag (punkt 4, s. 8 och 9), som avser beredande av medel till inköp av viss utrustning för sinnessjukhusens rättspsykiatriska undersökningsavdelningar, vilka den 1 januari 1946 enligt statsmakternas beslut skola omorganiseras, hemställer utskottet,

att riksdagen må till *Inköp av möbler m. m. för fångvårdens sinnessjukavdelningar* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1945/46 under andra huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 30 000 kronor.

4:o) **Förvärv av fångkolonier.** Under åberopande av vad utskottet ovan under punkten 1:o) anfört får utskottet med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts förevarande förslag (bilaga 11, punkt 1, s 71—77) hemställa,

att riksdagen må till *Förvärv av fångkolonier* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1945/46 under statens affärsverksfonder, domänverket, anvisa ett investeringsanslag av 300 000 kronor.

5:o) **Förvärv av kolonier till säkerhetsanstalter.** Under åberopande av vad utskottet ovan under punkten 2:o) anfört får utskottet med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts förevarande förslag (punkt 2, s. 77—84) hemställa,

att riksdagen må till *Förvärv av kolonier till säkerhetsanstalter* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1945/46 under statens affärsverksfonder, domänverket, anvisa ett investeringsanslag av 150 000 kronor.

6:o) **Modernisering av vissa äldre fångvårdsanstalter.** Under åberopande av vad utskottet ovan under punkten 1:o) anfört får utskottet med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts förevarande förslag (punkt 3, s. 84 och 85) hemställa,

att riksdagen må till *Modernisering av vissa äldre fångvårdsanstalter* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1945/46 under statens allmänna fastighetsfond anvisa ett investeringsanslag av 250 000 kronor.

Stockholm den 7 december 1945.

På statsutskottets vägnar:

ALGOT TÖRNKVIST.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit

från första kammaren: herrar *Oscar Olsson, Lindström, Gränebo, Sven Larsson, Bäckström, Karl Andersson, Mannerskantz, Heiding, Carlström, Gillström, Johan Eric Ericson* och *Gunnar Andersson*; samt

från andra kammaren: herrar *Törnkvist, Eriksson* i Stockholm, *Svensson* i Grönvik, *Falla, Bergström, Wallentheim, Malmberg* i Skövde, *Viklund, Holmström, Lindholm, Åkerström* och *Johansson* i Mysinge.
